

FREDERICK J. FLERON, Jr. (ed): **Communist Studies and the Social Sciences: Essays on Methodology and Empirical Theory.** Rand McNally & Company, Chicago 1969. 481 s.

JAN F. TRISKA (ed): **Communist Party-states: Comparative and International Studies.** The Bobbs-Merrill Company, Inc., New York 1969. 385 s.

Useimmilla politiikan tutkimuksen osa-alueilla on viime vuosina korostetusti tullut esille selvä muutoksen tarve: yhä useammin tunnustetaan »vanhojen» lähtökohtien, lähestymistapojen ja metodologian hedelmättömyys ja riittämättömyys. Miltei kaikki tunnustavat sen, että politiikan tutkimus on vaiheessa, jossa olisi yritettävä etsiä uusia teitä. Sen sijaan ei olla läheskään yksimielisiä siitä, minne olisi suunnattava, mitä tietä olisi lähdeittävä kulkemaan tästä eteenpäin. Nämä yleiset ja kaikkien tieteiden kohtaamat seikat ovat viime aikoina alkaneet vaikuttaa

myös sosialistisia valtioita tutkivaan politiikkaan. Tässä esiteltäviä teoksia voi pitää esimerkkinä uudemmassa tutkimussuunnasta.

Erityisesti *Fleronin* toimittamassa teoksessa keskitytään etsimään sellaisia uusia mahdollisuuksia, keinoja ja metodologiaa, joka soveltuisi nimen omaan sosialististen järjestelmien tutkimukseen. Sen sijaan *Triskan* toimittaman teoksen sisältö on paljon yleisempi. *Triskan* teoksessa olevat tutkimukset olisi voitu tehdä mistä tahansa maapallon osa-alueesta. Toisena erona näissä teoksissa on keskittyminen eri tasoihin. *Fleronin* teoksessa rajoitutaan pääasiassa valtion sisäpolitiikkaan, kun taas *Triskan* teoksessa tarkastelun kohteena on pääasiassa kaikkien sosialististen valtioiden muodostama järjestelmäkokonaisuus. Tämän vuoksi teokset ovat sangen erilaisia, joten näiden teosten esittely tässä samassa yhteydessä joutuu vain käytännön systä. Vaikka teokset tarjoavatkin kaksi selvästi vaihtoehtoista tutkimussuuntaa, on näitä tutkimusotteita ehkä hyödyttömyyden yrittää asettaa paremmuusjärjestykseen.

Fleronin toimittaman teoksen laatimisen motivaationa näyttää olleen entisen tutkimussuunnan voimakas kritisointi. Sosialistisia järjestelmiä koskeva tutkimus on parin viime vuosikymmenen aikana osoittanut miltei »geometristä» kasvua, mutta valtaosaa siitä *Fleronin* teoksen kirjoittajien mukaan voidaan pitää mystissävyisenä, ideologisesti (joko puolesta tai vastaan) värityneenä journalistiikkana. Saavutettua tietoa ei ole pyritty systematisoimaan; on unohdettu käytettyjen menetelmien kriittinen arviointi; on saavutettu koko joukko irrallisia faktoja ja on esitetty valtavasti hyviä tai huonoja spekulointeja; valittavinta on kuitenkin ollut yhtenäisen tuloksia integroivan teorian puuttuminen.

Fleronin teoksen artikkelit jakautuvat kolmeen ryhmään. Ensimmäinen sisältää muutamia metodologisia pohdintoja eli toisin sanoen muutamia ko. osa-alueelle soveltuvan metodologian logiikan tarkastelua. Toisessa osassa keskitytään käsitteistön aiheuttamiin ongelmiin. Kolmas osa sisältää eräitä yrityksiä soveltaa empiirisen yhteiskuntatieteen teorian muutamia valikoituja osia sosialististen järjestelmien tutkimukseen. *Fleronin* mukaan alkuperäisenä tarkoituksena on ollut myös nel-

jännen osan laatiminen. Tähän osaan olisivat tulleet artikkelit, joissa olisi esitelty erilaisia hypoteesien testaukseen ja empiirisen teorian rakentamiseen soveltuvia tutkimusmenetelmiä. Tämä neljäs osa on valitettavasti kuitenkin ollut pakko jättää pois, mutta Fleron lupaa tästä vielä uuden valikoiman. Mainittakoon tässä yhteydessä, että totutun tavan mukaan teos sisältää pääasiassa jo tunnettuja aikakauslehtiartikkeleita ja vain muutamia täysin uusia tutkimuksia on mahtunut mukaan.

Teoksen ensimmäisen osan esseiden sanoma voitaisiin tiivistää seuraavasti. Perinteellinen tapa tarkastella sosialistisia järjestelmiä on väärässä siinä, että tutkijat ovat liian suuressa määrin pitäneet tutkimusaluetta erillisenä yleisestä politiikan tutkimuksesta. Eräs teoksen kirjoittajista toteaa hieman pisteliäästi, että amerikkalaiset politiikan tutkijat ovat jakaneet valtiot kehittyneisiin, kehittyviin ja kommunistisiin, mikä merkitsee sitä, että kommunistinen järjestelmä ei ole kehittynyt eikä kehittyvä! Teoksen essee tarjoavat tilalle tendenssimäisesti ainoana vaihtoehtona vertailevan politiikan tutkimuksen otetta. Tämä suunta näyttää kuitenkin jakautuvan kahtia: toisen linjan mukaan sosialistisia valtioita on verrattava keskenään, koska nämä järjestelmät ovat erilaisia kuin muut poliittiset järjestelmät; toisen linjan mukaan sosialistisia järjestelmiä olisi tutkittava rinnan muiden poliittisten järjestelmien kanssa.

Toisen osan artikkeleissa keskitytään erityisesti »totalitarismin» käsitteen romuttamiseen. Osan johdannossa Fleron osuvasti toteaa: »In efforts to clarify the theoretical problems confronting students of Communist systems, questions of concept formation and explication are of central importance. Communist studies have been and continue to be greatly influenced by the concept »totalitarianism», which continues to cloud our thinking about contemporary Communist systems with grotesque images of Stalinism and the *Ezhovshchina*». (s. 151) Tältä osin tarjotut vaihtoehdot ovat sangen mielenkiintoisia ja mielekkäitä. Essee osoittavat sangen selvästi, että länsimaisen ja marxilaisen käsitteistön välillä on selvä kuilu — sosialististen järjestelmien tutkiminen läntisten käsitteistöjen avulla on harhaanjohtavaa. Esimerkkinä mai-

nittakoon poliittisen osallistumisen käsite. Länessähän se tarkoittaa osallistumista vaaleihin jne., mutta sosialistisissa järjestelmissä osallistuminen tarkoittaa yhteiskunnallisen vastuun omaksumista eli toisin sanoen täysipainoista yhteishyvään tähtäävää elämistä. Tämä teoksen osa olisi voinut olla laajempikin, ottaen huomioon käsitteiden tärkeyden ja länsimaisen käsitelmääritysten soveltumattomuuden. Joka tapauksessa tämä toinen osa on ehdottomasti parasta, mitä teos tarjoaa.

Kolmannen, empiirisen osan, artikkelit ovat sangen hajanaisia. Ainoa merkittävältä näyttävä essee on W. A. *Welshin* »Toward a Multiple-Strategy Approach to Research on Comparative Communist Political Elites: Empirical and Quantitative Problems» (s. 318—356), joka on varsin esimerkillinen muunkin politiikan tutkimuksen kannalta. *Welshin* tapaa lainata ideoita muista yhteiskuntatieteistä, erityisesti tämän hetken hedelmällisimmistä sosiaalitieteistä, sosiaalipsykologiasta, voi pitää varsin ansiokkaana. Tällä artikkelilla voisi muuten olla merkitystä muissakin yhteyksissä.

Ei luonnollisestikaan voi vaatia, että murrosvaihetta edustava teos olisi likikään täydellinen. Fleronin toimittama teos onkin ymmärrettävä lähinnä yritykseksi uusien teiden kartoitukseen. Lopullisten vaihtoehtojen löytyminen ei olekaan näin odotettavissa. Toisaalta hyvänä puolena on saavutettu sentään jotain. Saavutukset koskevat erityisesti käsitteistöä, mutta myös muiden yhteiskuntatieteiden soveltamiselle teos osoittaa lupaavia mahdollisuuksia. Puutteet ovat kuitenkin yllättävän suuria. Varsin suuri heikkous on kaiken entisen ja kaiken muun tutkimuksen arvostelu, koska tilalle ei sentään mitään mullistavaa ole ollut tarjolla. Tarjottu vaihtoehto keskittyy liiaksi vertailevan politiikan tutkimuksen ympärille (kirjan nimi voisi olla paremmin »Communist Studies and the Comparative Politics»). Toinen puute on luvattun neljännen osan puuttuminen. Vaikka teoksessa usein, jopa otsikossa, korostetaan empiiriaa, ovat artikkelit voittopuolisesti teoreettisia. Ja teoriahan jää aina yksin esitettyä abstraktioksi. Toisaalta hyvän empiirisen tutkimuksen antama esimerkki olisi paljon enemmän kuin pelkkä vakuuttelu empiirisen tutkimuksen paremmuudesta. Tutkimuskohteet on valittu

sangen yksipuolisesti — pääasiassa puhutaan vain Neuvostoliitosta. Muiden sosialististen valtioiden osuus jää vain puheeksi vähäisen empirian rajoituksessa Neuvostoliittoon. Neljäntenä virheenä on se, että tutkittuja asioita päinvastaisista kirjoittajien väitteistä huolimatta tarkastellaan liian paljon läntisten arvojen läpi. Teoksesta on täysin jäänyt pois marxilaisen analyysin ja käsitteistön käyttäminen, mikä varmaan olisi ollut hyvinkin mahdollista ja mielekästä juuri tässä yhteydessä. Mitä muuta kuin selvää indoktrinointia ovat termit »communist studies» ja »communist states»?

Triskan julkaisema teos sisältää empiirisiä tutkimuksia, joita on tehty Stanfordin yliopiston sosialistista kansainvälistä järjestelmää koskevan projektin yhteydessä vuosina 1963—67. Nämä tutkimukset on ennen julkaistu monisteena, mutta painettuna valtaosa artikkeleista ilmestyy teoksessa ensimmäistä kertaa. Teoksen lähtökohdana on ollut systeemitoeoreettinen ote ja tutkimuksen kohteena on ollut koko järjestelmä.

Teoksessa olevat tutkimukset eivät muodosta kovinkaan yhtenäistä ryhmää. Keskeisenä mielenkiinnon kohteena on ollut järjestelmän integraatio ja ryhmän sisäinen vuorovaikutus. Jonkin verran tekstiä on myös ryhmän ja muiden valtioiden välisestä vuorovaikutuksesta. Kirjassa julkaistut tutkimukset ovat sangen edustavia. Ne osoittavat selvästi uusia tutkimusmahdollisuuksia olevan olemassa. Tutkimukset kiinnostanevat erityisesti kansainvälisen politiikan tutkijoita, koska tutkimusasetelmat, -menetelmät ja esitetyt teoreettiset viitekehykset soveltunevat melko helposti mihin tahansa kansainvälisen politiikan tutkimukseen. Sosialististen valtioiden järjestelmän tutkimuksen kannalta katsottuna taas tutkimukset ovat varsin hedelmällisiä osoittaessaan mahdollisuuksia järjestelmän erään aspektin tutkimukseen. Valitettavasti tutkimukset ovat sen verran irrallisia, että lyhyenkään referaatin esittäminen niistä ei tässä ole mahdollista.

Kuitenkin myös Triskan toimittamaan teokseen sisältyy selviä puutteita. Pahin puute on miltei äärimmäisen positivistinen suuntautuminen kvantitatiivisen otteen myötä niihin ongelmiin, joihin on olemassa riittäviä aineistoja. Kuten Triska johdannossaan toteaa tutki-

jat keskittyvät etupäässä vuorovaikutuksen kvantiteetin tutkimukseen jättäen pois vuorovaikutuksen kvaliteetin, mikä ei ole anteeksiannettavaa, vaikka perusteluja voitaisiinkin esittää. Toisaalta tutkitut ongelmat tahtovat valitettavan suurelta osalta olla yllättävän triviaaleja. Teoksessa esitetään kylläkin tutkimuksia myös todella tärkeistä ongelmista, mutta muutamien tässä suhteessa heikkojen tutkimusten mukanaolo on perustelematonta. Toinen varsin paha puute on tutkimusten varsin selvä yksipuolisuus, joka johtuu keskittymisestä integraatioon ja vuorovaikutukseen. Näin ollen Triskankin teos lupaa tosin Fleronia vaatimattomammin enemmän kuin teoksen tutkimukset osoittavat.

Kuten sanottu näiden teosten keskinäinen paremmuus riippuu itse kunkin lukijan tarpeista. Yhdessä ne kuitenkin selvästi osoittavat, että sosialististen valtioiden ja sosialististen valtioiden järjestelmän tutkimus näyttää hyvinkin mahdolliselta. Molemmat teokset osoittavat ainakin jonkinlaisia mahdollisuuksia tutkimuksen tekemiseen. Molempiin teoksiin sisältyy samalla puutteita, joiden poistamiseen olisi ehkä alettava kiinnittää entistä enemmän huomiota. Pahin poistettavissa oleva puute on epäilemättä liiallinen rajoittuminen joko teoreettisesti tai metodologisesti. Sosialististen valtioiden ja valtioiden järjestelmän tutkimus on epäilemättä sen verran vaikea tehtävä ainakin vielä toistaiseksi, että mitään ajateltavissa olevia mahdollisuuksia ei kokeilematta kannattaisi hylätä eikä toisaalta kaikkia voimia kannattaisi aivan tässä vaiheessa keskittää yksipuolisiin (tieteellisessä mielessä) ratkaisuihin.

Vilho Harle